

Koulumetsäopas

- käsikirja koulujen ja päiväkotien lähimetsien käyttöön ja turvaamiseen

Koulumetsä on koulua tai päiväkotia lähellä oleva pysyvä metsäluontokohde, joka sopii lasten ja nuorten opetuksen, kasvatuksen ja virkistyksen tarpeisiin. Koulu- tai päiväkotimetsässä onnistuvat sekä ulkona oppiminen (aineesta tai aiheesta riippumatta) kuin myös metsäluonnon monimuotoisuuden vaaliminen.

Koulumetsäopas esittelee opettajille ja kasvattajille havainnollisesti, miten oman koulun tai päiväkodin tärkeän lähimetsän käyttöä voidaan lisätä ja kehittää pysyvästi. Materiaali sisältää runsaasti tehtäviä, esimerkkejä ja valokuvia. Opas sopii myös kuntien kaupunkisuunnittelun, luonnonhoidon sekä opetus- ja sivistystoimen käyttöön. Oppaan on laatinut maatalous- ja metsätieteiden maisteri Virpi Sahi Koulumetsät arvoonsa -hankkeen kokemusten pohjalta yhteistyössä hankekumppanien kanssa.

Oppaan sisältöjä ovat

- Koulumetsäkonsepti - mitä, miksi ja kenelle
- Liikkeelle lähimetsään - jokamiehenoikeudet ja alkukartoitus tärkeän lähimetsän tiimoilta
- Koulumetsän turvaamiskeinot ja yhteistyö maanomistajan kanssa
- Luonnon monimuotoisuus ja sen merkitys koulujen ja päiväkotien lähimetsissä
- Koulumetsän hoitosuosituksia ja turvallisuus koulumetsässä
- Ulkona oppimisen ja metsäluontokasvatuksen kehittäminen
- Kaupungit ja kunnat koulumetsätyön edistäjinä

Kuvat: Virpi Sahi (yläkuva ja piirros), Lauri Lähtenmäki (alakuva)

Mörrimetsiä ja ulkoluokkahuoneita

Koulujen ja päiväkotien läheiset metsät ovat lasten ja nuorten kannalta tärkeitä oppimis-, liikunta- ja leikkiympäristöjä. Rakennettu puisto tai voimakkaasti harvennettu puistometsä eivät korvaa alkuperäistä metsäluontoa.

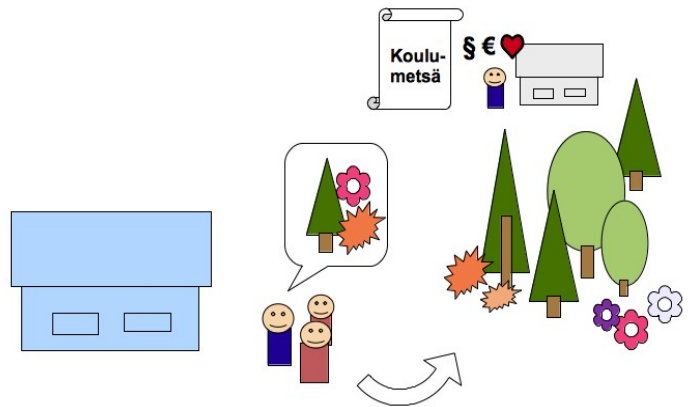
Koulut ja päiväkodit arvostavat aitoa metsäluontoa lähellään. Metsä on ahkerassa käytössä silloin, kun se on lähellä, mieluiten alle 300 metrin päässä.

Luonto lisää lasten ja nuorten terveyttä ja hyvinvointia

Luonnossa oleminen vähentää tutkitusti lasten ja nuorten stressiä, parantaa keskittymiskykyä, lisää luovuutta, myönteisiä tunteita toisia kohtaan sekä koordinaatiokykyä. Oma luontosuhde ja tavat liikkua luonnossa omaksutaan jo varhain. Lasten ja nuorten leikkiminen ulkona luonnossa on vähenemässä, kun taajamat tiivistyvät ja vapaa-aikaa vietetään tietokoneruutujen ja sisäliikuntalajien parissa. Suuri osa ajasta kuluu koulussa tai päiväkodissa, joiden sisätiloista sekä asfaltti- ja hiekkapihoilta olisi hyvä päästä ulos luontoon myös kesken päiväkotitai koulupäivän. Monimuotoinen metsä on mielenkiintoinen oppimisympäristö, joka tarjoaa runsaasti toimintamahdollisuuksia: piilopaikkoja, kiipeilypuita, lammikoita, majanrakennusta. Ympäristökasvatus ja monimuotoinen metsäluonto sopivat hyvin yhteen.

Koulu- ja päiväkotimetsiä turvaamaan ja kehittämään

Koulut ja päiväkodit ovat kunnallista toimintaa. Useimmiten myös niiden tärkeän lähimetsän omistaa kunta tai kaupunki, joka myös vastaa alueen suunnittelusta ja hoidosta. Alueita voidaan turvata kaavoituksen, metsänhoidon suunnittelun ja METSO-ohjelman tarjoamin keinoin.

Lataa sähköinen opas osoitteessa www.sll.fi/koulumetsa.

Koulumetsät arvoonsa - yhteistyöllä suojelua ja ympäristökasvatusta

Koulumetsät arvoonsa on Suomen luonnonsuojeluliiton koordinoima METSO-yhteistoimintaverkostohanke. Yhteistyökumppaneita ovat Kuntaliitto, Suomen Ympäristökasvatuksen Seura, Luonto-Liitto, Biologian ja maantieteen opettajien liitto sekä Suomen Latu. Yhteistoimintaverkosto on koontunut työhön mukaan kouluja, päiväkoteja, kuntia, maanomistajia sekä alan asiantuntijatahoja.

Hankkeen tarkoituksena on ollut turvata koulujen ja päiväkotien lähimetsiä, joilla on ympäristökasvatuksen kannalta merkittäviä sosiaalisia arvoja sekä luonto- ja virkistysarvoja. **Tämä metsä on meille tärkeä** -kilpailu kokosi kouluista ja päiväkodeista teoksia, joissa esitellään lasten ja nuorten näkökulmaa tärkeään lähimetsään. Valtakunnallinen **Koulumetsäkysely** selvitti koulujen ja päiväkotien lähimetsien käyttöä ja tilannetta sekä mahdollisia yhteistyökumppaneita. **Pilottikoulujen ja -päiväkotien** avulla kehitettiin koulumetsäkonseptia yksikön henkilökunnan, maanomistajan ja Suomen luonnonsuojeluliiton yhteistyönä. **Kaupunkipiloteissa** (Lahti, Helsinki, Espoo) kokeiltiin, miten laaditaan kuntakohtainen koulujen ja päiväkotien tärkeiden lähimetsien selvitys, ja miten eri toimialat edistävät asiaa selvityksen pohjalta. Pilottien kokemuksia on koottu hankkeen verkkosivuille.

Vuosina 2012–13 toteutettua hanketta on rahoittanut Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelman (METSO) varoista maa- ja metsätalousministeriö.

Koulumetsäoppaan **tehtävät** muodostavat etenemisen portaat kohti hyvää koulumetsää:

1. Jokamiehen oikeudet
2. Alkukartoitus: tärkeä lähimetsämme
3. Lähimetsä kartalla
4. Oma kartta lähimetsästä
5. Maanomistajan selvittäminen
6. Kaavatilanteen selvittäminen
7. Metsänhoitosuunnitelman selvittäminen kuntametsissä
8. Metsäretki kunnan luottamushenkilöille ja virkamiehille
9. Tämä metsä on meille tärkeä -teos
10. Metsän arvot
11. Videomieliopidekirjoitus
12. Tämän metsän monimuotoisuus
13. Kasvupaikkatyypit latvuksissa, saappaiden tasalla ja niiden alla
14. Pohdittavaa luonnonmetsistä
15. Toiminnallinen teemapäivä metsäluonnon vaalimiseksi
16. Metsän säännöt
17. Turvallisuussuunnitelma retkille ja ulkona opettamiseen
18. Ympäristökasvatusmateriaalin arviointi
19. Metsäluontopolku
20. Suomen luonnon päivä
21. Metsälaulu esi-isien tapaan

Koulumetsäoppaan **esimerkkitapaukset** ovat peräisin Koulumetsät arvoonsa -hankkeeseen osallistuneista kouluista, päiväkodeista ja kaupungeista:

1. Sääksjärven koulun kolme tärkeää lähimetsää
2. Keväinen retki Hösmäripuiston päiväkodin Mörripaikkaan
3. Biologian ja maantieteen opetuskohteet Kotkassa
4. Luonnonmukainen piha sulautuu metsäiseen opetusalueeseen Martinkallion koulussa
5. Turengin koulu lähti kehittämään koulumetsäänsä
6. Lähimetsän suunnittelutilanteen selvittäminen Siimapuiston päiväkodissa
7. Turengin koulu lausui kaavamuutoksesta
8. Yhteydenotto maanomistajaan
9. Koulujen lähimetsien METSO-arvojen tarkastelu
10. Lapset ja vanhemmat metsässä Lemun koulussa
11. Kaikki menee metsään Hiidenkiven päiväkodissa
12. Teeriniemen Taikametsä säilyi lasten ja heidän vanhempiensa ansiosta
13. Kymmenen vuotta Meri-Rastilan metsän puolesta
14. Karhuvuoren päiväkodin metsien toimintamahdollisuudet
15. Haapamäen koulumetsä
16. Kuivien kuusien kaataminen maapuiksi Toivion koulussa
17. Metsän säännöt Sääksjärven koulussa
18. Infokirje vanhemmille: Teeriniemen koulun Metsäkoulu
19. Luontokasvatuksen ja ulkona oppimisen suunnitelma Matinlahden koulussa
20. Koulumetsään oppimaan -koulutus Turengin koululla
21. Vanhemmat mukana päiväkotikiertokierroksella ja juhlassa
22. Suomen luonnon päivä Ounasvaaran yläasteella
23. Metsäeskarin perustamisen portaat Metsätontuissa
24. Espoo käynnisti koulumetsätyön Suomen luonnonsuojeluliiton kanssa
25. Lahden päiväkodit merkitsivät kartoille lähimetsien tarjoumia
26. Koulumetsätyöpaja helsinkiläisille opettajille

